

Мітал О.Г.

Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського

ВПЛИВ ПРОЦЕСІВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІИ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНІВ

У статті досліджено соціально-економічний розвиток регіонів України в умовах децентралізації. Аналізуються практичні аспекти децентралізації, основні виклики та можливості державного регулювання соціально-економічного розвитку регіонів України.

Ключові слова: регіональний розвиток, децентралізація, місцеві громади, економічні реформи.

Постановка проблеми. Досвід господарювання у провідних країнах світу показує, що саме місцева влада найкраще усвідомлює економічний, соціальний, політичний стан розвитку на місцях та визначає вектори можливого реформування. Наряду з цим, місцева влада повинна створювати сприятливі умови для економічного зростання на місцях, задіяти всі важелі для залучення інвестицій, розвитку підприємництва, малого та середнього бізнесу, сприяти створенню нових робочих місць та зростанню самозайнятості населення. Децентралізація в Україні повинна стати трампліном для розвитку сильної європейської держави, стимулювати її стрімке економічне зростання. Країна отримає можливість збирати, накопичувати і розподіляти ресурси і забезпечувати тривалий економічний розвиток.

Метою статті є аналіз та оцінка впливу процесів децентралізації на економічне зростання регіонів України.

Основна частина дослідження. Огляд наукових здобутків з даної проблематики засвідчив, що найбільшого поширення в сучасних дослідженнях набули проблеми необхідності узгодження стратегічних пріоритетів державної регіональної політики в Україні з євроінтеграційним вектором суспільного розвитку, формуванні засад нової регіональної політики на основі парадигми, що органічно поєднує у собі принципи субсидіарності та децентралізації територіальної організації влади. Політичні події, що відбулися в Україні наприкінці 2013 – на початку 2014 року, повернули на порядок денний засідань парламенту питання щодо продовження реформ у напрямі децентралізації – передачі максимуму управлінських повноважень на місця. Одним із аргументів на користь здійснення децентра-

лізаційних реформ є підвищення ефективності діяльності як центральних, так і місцевих органів влади, а також створення сприятливих умов для економічного розвитку. Розглянемо декілька варіантів визначення поняття «децентралізація». Децентралізація – це сукупність принципів або інституціональних механізмів, встановлених на рівні законів, котрі делегують деякі урядові повноваження нижчим органам влади, місцевим об'єднанням або децентралізованим одиницям [1, с. 28]. Під децентралізацією розуміють передачу функцій управління від центральних органів влади місцевим органам, розширення кола повноважень органів нижчого підпорядкування управління за рахунок органів вищого рівня. Децентралізація – система управління, протилежна централізації, тобто розширення мереж ведення і влади місцевих адміністративних органів і установ суспільного самоврядування [2, с. 752]. На думку академіка НАН України Б. Данилишина Тільки децентралізація зможе зробити Україну сучасною державою нового промислового розвитку з стійким зовнішньополітичним становищем. Тому що ефективні економічні реформи без участі народу не відбудуться. А ефективна участь народу в політичних і економічних реформах в рамках централізованого управління економічним життям в країні при тому, що центральні органи всіляко саботують проведення реформ, неможлива [3]. Основою компромісу між централізацією і демократією здається контрольована децентралізація (власні (самоврядні) повноваження; і деконцентрація влади (делеговані повноваження), оскільки занадто висока централізація сприяє безініціативності низових ланок системної структури органів виконавчої влади, а надмірна децентралізація призводить до відсутності

єдності у формуванні та здійсненні державної політики [4].

На думку Г. Зубко «Децентралізація – це не лише збільшення місцевих бюджетів, а й мотивація місцевого самоврядування до залучення інвестицій для розвитку громад, впровадження інфраструктурних проектів. Реформи, які впроваджуються в країні – це своєрідна 3D модель. Адже реформа будь-якої галузі – медичної, освітньої, соціальної сфери – опускається на рівень громади, які зараз теж проходять етап трансформації. Кожна реформа має бути верифікована саме на рівні громад. Сьогодні перед країною стоїть ряд важливих викликів. Ми якнайшвидше повинні законодавчо підсилити реформу децентралізації та внести зміни до Конституції. За державою мають бути закріплені контрольні функції щодо визначення принципів децентралізації і спроможності місцевого самоврядування, а виконавчі – передати громадам» [5].

В. Гройсман наголошує, що держава, віддаючи повноваження місцевим органам управління, не втрачає свого центрального значення, а навпаки отримує можливість вибудовування більш стрункого й ефективного організму соціального управління [6, с. 29].

Децентралізація передбачає, що місцева влада ближче до людей, і тому швидше буде притягнута до відповідальності за свої успіхи та невдачі в наданні основних послуг, підтримки порядку, справедливого вирішення місцевих питань і суперечок. Вона прагне більш чуйно реагувати, коли ближче до народу.

З часу незалежності України питання впровадження децентралізації влади постійно піднімалось, але політичної волі на це не вистачало. Активно розгорнувся цей процес у квітні 2014 р., коли Кабінетом Міністрів України було схвалено «Концепцію реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади», якою передбачається визначення напрямів, механізмів і строків формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, задоволення інтересів громадян в усіх сферах життєдіяльності на відповідній території, узгодження інтересів держави та територіальних громад [7].

Згідно думки директора департаменту економічного розвитку Дніпропетровської облдержадміністрації Олега Кужмана – проведення децентраліза-

ції дає можливість територіальним громадам стати справжніми господарями, вирішуючи питання місцевого значення за рахунок власних коштів і ресурсів. Для цього територіальні громади наділені значно більшими фінансово-фіскальними ресурсами. Бюджети об'єднаних громад прирівнюються до бюджетів міст обласного значення. Громади отримують у своє розпорядження основний ресурс місцевого самоврядування – землю, а також права на встановлення місцевих податків і зборів, достатні для виконання нагальних завдань стимулювання економічного розвитку в громадах. І крім прямого надходження земельного податку, податку на майно, єдиного податку, акцизів та інших видів зборів і платежів, додатково зможу отримувати ще і 60 відсотків податку на доходи фізичних осіб [8]. Згідно дослідженням, викладеним у роботі М. Іжа найбільш важливими для економічного розвитку регіонів є наступні чинники:

- значний вплив регіонів на національний рівень;

- значний ступінь незалежності регіонів від національного рівня;

- наявність у регіонів значних фінансових повноважень та ресурсів;

- значні повноваження регіонів у рекреаційній сфері та культурі, інфраструктурі, освіті та дослідженнях, охороні здоров'я. Іншими словами, регіони із значними повноваженнями розвиваються краще, ніж інші, а країни з високим ступенем децентралізації є економічно більш успішними ніж централізовані держави [9, с. 154]. Про важливість процесів децентралізації свідчить той факт, що вперше місія Міжнародного Валютного Фонду цікавиться реформою децентралізації. Це саме та реформа, яка повністю змінює систему управління в державі, фінансові можливості та потенціал регіонів [5].

Для успішних реформаторських дій децентралізація функцій повинна відбуватися поряд з передачею достатніх фінансових ресурсів та майна для забезпечення виконання органами місцевого самоврядування якісних та доступних послуг. Коли фінансові ресурси надаються органам місцевого самоврядування, тоді вони можуть генерувати свої власні доходи, встановлюючи та збираючи податки та збори за надані послуги, керуючись при цьому принципами компенсації вартості послуг. Необхідні фонди також створюються шляхом ефективного управління комунальною власністю та вільною частиною бюджету, що повністю залежить від рішення, прийнятого органом місцевого самоврядування.

Переконливими фактами, що свідчать про ефективність впровадження фінансової децентралізації, стали результати платоспроможності місцевих бюджетів. Так, за даними експертів Асоціації міст України, у 2014–2016 рр. у 58 разів зменшилася кількість наданих казначейських позик, що демонструє посилення платоспроможності місцевих бюджетів. У 2017 р. кількість дотаційних місцевих бюджетів знизилася завдяки децентралізації на 24 %, кількість бюджетів-донорів зросла на 12,5 %. У цьому ж році у 2,2 рази збільшилася державна фінансова підтримка розвитку громад. Підтвердженням ефективності фінансової децентралізації є і щомісячне накопичення залишків бюджетних коштів на рахунках місцевих бюджетів, обсяг яких на початок 2017 р. становив 47,7 млрд грн (33,6 млрд грн по загальному фонду та 14,1 млрд грн по спеціальному фонду). Приріст залишків коштів проти початку 2016 року становив 12,5 млрд грн або 35,5 %. Збільшення залишків коштів на рахунках місцевих бюджетів свідчить про вагоме зростання дохідної частини місцевих бюджетів. [10, с. 42] Самодостатність та автономія бюджетних витрат на розподіл місцевих послуг дає можливість органам місцевого самоврядування надавати якісні та доступні суспільні послуги у відповідності до потреб та пріоритетів своїх громадян. Вони регулюють процес надання послуг, базуючись на коротко- та довготерміновому стратегічному плануванні, у т.ч. у сфері регіонального розвитку. Безпосередня наближеність органів місцевого самоврядування до громадян та взаємодія з ними дозволяють якісно та обґрунтовано задовольнити соціальні потреби населення на місцевому рівні. Для того, щоб створити дійову модель децентралізованого регулювання соціально-економічного розвитку, необхідно активізувати додаткові дже-

рела фінансування на місцевому рівні, створивши привабливі умови для розвитку бізнесу, а також загальне сприятливе для економічного розвитку середовище. У розвинених країнах такими механізмами є, зокрема, місцеві запозичення, здійснювані органами місцевого самоврядування за допомогою спеціалізованих фінансових інституцій (регіональні банки, фондові біржі та страхові компанії).

Висновки. На сучасному етапі в Україні першочерговим завданням є збереження унітарного державного устрою України з одночасною децентралізацією – важливою складовою оптимізації системи органів державної влади і місцевого самоврядування. Отже, визначальними в умовах демократизації українського суспільства, європейської інтеграції є його реалізація відповідно до існуючих міжнародних стандартів і потреб людини, трансформація системи влади і територіальної організації. З економічної точки зору збільшення повноважень громад і надання їм додаткових ресурсів – єдина реальна можливість відродити соціально-економічний розвиток територій. Лише децентралізація зможе зробити Україну сучасною державою з стійким промисловим розвитком та надійним зовнішньополітичним становищем. Тому що ефективні економічні реформи без участі громади не відбудуться. А ефективна участь народу в політичних і економічних реформах неможлива в рамках централізованого управління економічним життям в країні при тому, що центральні органи всіляко саботують проведення реформ. Крім того, успішна децентралізація наносить нищівний удар по корупції. Механізми громадського контролю, посилені жорсткою антикорупційним законодавством та прозорою системою закупівель, дозволяють говорити про реальну боротьбу з корупцією в регіонах.

Список літератури:

1. Турусин С.В. Централизация-децентрализация: управленческий аспект. // Основы экономики, управления и права – № 1. – 2013. – С. 27–29.
2. Капустіна Н.Б. Децентралізація влади та її повноважень. // Вопросы философии – № 3. – 2001. – С. 752–754.
3. Днилишин Б. Что необходимо Украине для экономического чуда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nv.ua/opinion/danylyshyn/chto-neobhodimo-ukraine-dlja-ekonomicheskogo-chuda-131963.html>
4. Р.В. Червинская Реформирование местного самоуправления в современной Украине: правовой аспект. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fsn.fhum.info/pdf/112/112-32.pdf>
5. Г. Зубко. МВФ вперше зацікавився реформою децентралізації в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://decentralization.gov.ua/news/item/id/7081>
6. Гройсман В. Процеси централізації та децентралізації в сучасному державному управлінні [Електронний ресурс] / В. Гройсман // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2015. – Вип. 2. – С. 26-37. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/dums_2015_2_5.pdf.

7. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [Електронний ресурс] : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>
8. Что даст регионам децентрализация? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gorod.dp.ua/news/105798>
9. Іжа М.М. Показник децентралізаційних процесів у країнах Європи. Вісник СевНТУ: зб. наук. пр. Вип. 112/2010. Серія: Політологія. – Севастополь, 2010. – С. 152-155.
10. Пальчук В. Місцеві бюджети в умовах фінансової децентралізації [Електронний ресурс] / В. Пальчук // Україна: події, факти, коментарі. – 2017. – № 6. – С. 41–51. – Режим доступу: <http://nbuviar.gov.ua/images/ukraine/2017/ukr6.pdf>.

ВЛИЯНИЕ ПРОЦЕССОВ ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИИ НА ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ РЕГИОНОВ

В статье исследовано социально-экономическое развитие регионов Украины в условиях децентрализации. Анализируются практические аспекты децентрализации, основные вызовы и возможности государственного регулирования социально-экономического развития регионов Украины.

Ключевые слова: региональное развитие, децентрализация, местные общины, экономические реформы.

INFLUENCE OF DECENTRALIZATION PROCESSES ON ECONOMIC DEVELOPMENT OF REGIONS

The article investigates the socio-economic development of the regions of Ukraine in the conditions of decentralization. The practical aspects of decentralization, the main challenges and possibilities of state regulation of socio-economic development of regions of Ukraine are analyzed.

Key words: regional development, decentralization, local communities, economic reforms.